

Motion till riksdagen 2021/22:4288

av Tina Acketoft m.fl. (L)

med anledning av prop. 2021/22:52 Förstärkt skydd för väljare vid röstmottagning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av alternativa valsedelssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en röstmottagare alltid ska vara närvarande i de fall då en väljare anlitar ett annat biträde för val av valsedlar eller för att göra i ordning sin röst, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Även om det svenska systemet för genomförande av val uppfyller mycket höga krav på rättssäkerhet, transparens och motståndskraft mot manipulationer saknas det inte brister. Dessa svagheter finns vad gäller både valhemlighet och valsäkerhet.

Till exempel saknar personer med synnedsättning möjligheter att personrösta med bevarad full valhemlighet. Så kallad familjeröstning, där flera personer samtidigt ställer sig bakom valskärmen och tillsammans gör i ordning sina valkuvert i varandras åsyn, är ett utbrett fenomen trots att det formellt inte är tillåtet.

Liberalerna har därför länge arbetat för en översyn av formerna för valförrättning. Liberalerna har också varit aktivt pådrivande för tillsättandet av den parlamentariska utredning, 2020 års valutredning, vars delbetänkande (SOU 2021:7) ligger till grund för regeringens proposition. Vi välkomnar att det nu finns färdiga lagförslag som kan genomföras inför 2022 års val.

Däremot är Liberalerna kritiska till att regeringen är uttalat negativ till att göra en bredare översyn av det svenska valsedelssystemet (prop. s. 12 f.). Det var i full parlamentarisk enighet som 2020 års valutredning i sitt delbetänkande framhöll att en sådan översyn kan ingå i den utvärdering som bör göras efter 2022 års val (betänkandet

s. 120), och även Valmyndigheten och Riksrevisionen har föreslagit detta. Det är anmärkningsvärt att regeringen framhårdar i att en sådan översyn inte bör ske.

Det svenska systemet med en valsedel per parti är internationellt sett sällsynt. Detta är inte bara resurskrävande utan skapar också många osäkerhetsfaktorer som påverkar valförrättningen.

Omkring 700 miljoner valsedlar trycks under ett år med riksdags-, region- och kommunalval. Så gott som alla kasseras. Detta är till att börja med en betydande miljömässig och ekonomisk belastning och skapar dessutom ett stort merarbete för alla som är inblandade i genomförandet av valen, från valsedelstryckeri och distributörer till lokala röstmottagare.

Än viktigare är dock att valsedelssystemet kan bidra till bristande säkerhet vid valförrättningen. Den som vill sabotera en valförrättning genom att plocka bort ett partis valsedlar, eller blanda in felaktiga valsedlar i bunten för ett annat parti, kan relativt enkelt göra det.

Valmyndigheten, som har det centrala ansvaret för genomförandet av allmänna val, har upprepade gånger lyft behovet av en översyn av valsedelssystemet. Det skedde efter 2010 års val, efter 2014 års val och nu senast i erfarenhetsrapporten efter 2018 års val. I sitt remissyttrande över valutredningens delbetänkande skärper Valmyndigheten budskapet och framhåller att ”en reform av valsedelssystemet är nödvändig”. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) skriver i sitt remissyttrande att ”det behöver göras en översyn av valsedelssystemet redan nu med sikte på ett förenklat och förbättrat system”, och menar att en sådan utredning behöver tillsättas skyndsamt.

Även Riksrevisionen har i sin granskningsrapport om valförfarandet (RiR 2019:35) föreslagit att en översyn görs för att utreda ett alternativt valsedelssystem. Bakgrunden är att de svagheter som kan identifieras i valförrättningen till stor del har sin bakgrund i att det finns så många olika valsedlar att hantera. I de flesta länder är valsedeln en värdehandling som lämnas ut i vallokalen och där väljaren sedan kan markera vilket parti och vilken person hen vill rösta på.

Givetvis bör det beaktas att det också finns argument för dagens ordning. Ett argument är att dagens system, med en valsedel per parti, är välkänt för väljarna. Eventuella förändringar måste alltså förutsätta breda informationskampanjer.

Liberalerna anser sammanfattningsvis att det är dags att göra en förutsättningslös utredning av alternativa valsedelssystem. Det finns inga skäl för regeringen att hålla dörren stängd för en översyn och eventuell reformering av ett valsedelssystem som utsätts för så hård kritik från de centrala och kommunala aktörer som har ansvar för Sveriges valsystem.

Liberalerna ifrågasätter likaså att regeringen frångår kommitténs förslag att den som behöver biträde för att hämta valsedlar i vallokalen eller för att göra i ordning sin röst alltid ska få biträde i närvaro av en röstmottagare. Bakgrunden till detta synes vara remissynpunkter om att detta skulle vara integritetskränkande för personer med funktionsnedsättning. Vi anser att så inte alls behöver bli fallet.

Bakgrunden till kommitténs förslag är det reella problemet med gruppöstning eller kontrollerande beteende som gör att den enskilda väljarens valhemlighet kan undergrävas. Samtidigt är det centralt att den väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande omständighet inte själv kan ta valsedeln eller göra i ordning sin röst ska få biträde med detta. En faktor i sammanhanget är dock att det inte framstår som vare sig lämpligt eller möjligt att i lag avgränsa den möjligheten till en viss kategori personer, eftersom det riskerar att utestänga en enskild väljare från hjälp som hen skulle behöva.

Därför blir det i slutändan väljaren själv som avgör om hen ska ha biträde eller ej. Kommitténs förslag innebär inte att röstmottagaren ska kontrollera vilken valsedel som läggs i kuvertet, utan bara att det ska finnas en närvaro av röstmottagare för att säkerställa att valhandlingen utförs i enlighet med väljarens önskemål och att väljaren, i den utsatta situation som det innebär att anlita en annan person, inte utsätts för övertalningar eller otillbörlig kontroll. Liberalerna önskar därför att regeringen återkommer med kompletterande lagförslag som anger att en röstmottagare alltid ska vara närvarande i de fall då en väljare anlitar ett annat biträde för val av valsedlar eller för att göra i ordning sin röst.

Tina Acketoft (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Mats Persson (L)